

6.8.2024

VN/24201/2023

Oikeusministeriö

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi rangaistuksen määräämistä koskevaksi lainsäädännöksi

Rikoksen tekeminen osana rikollisverkoston toimintaa

Yleisiä huomioita

Esitysluonnoksen mukaan osana rikollisverkoston toimintaa tehdyt rikokset katsottaisiin jatkossa rikoksesta määrättävän rangaistuksen koventamisperusteeksi. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että lähtökohdiltaan esitys on kannatettava. Rangaistuksen koventamisperusteiden laajentamisen tarpeellisuutta on tärkeä arvioida ja niistä on tärkeä säätää huomioiden tilanteet, joissa nuorten aikuisten ja rikosoikeudellisen vastuukärajan saavuttaneiden lasten sekä alle 15-vuotiaiden lasten tekemät vakavat rikokset ja niiden vaikuttimet ovat sidoksissa rikosten tekemiseen totuttautuneisiin ryhmiin.

Koventamisperusteesta säätäminen voidaan nähdä osana kokonaisuutta, jossa tunnustetaan nuorisorikollisuuden ja katujengien merkitystä ja vaikutusta sekä lapsen ja nuoren omaa roolia niiden toiminnassa. Esityksessä tulisikin arvioida, miten koventamisperusteiden käyttöönoton ja soveltamisen vaikutukset kohdistuvat erityisesti alaikäisiin lapsiin. Esitysluonnoksessa on tuotu esiin, että uudistus vaikuttaisi esitutkinnan, syyteharkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn laajentumiseen. Rikosprosessin laajenemisen vaikutukset alaikäiseen tulisi arvioida esityksen jatkovalmistelussa.

Esityksen jatkovalmistelussa tulisi arvioida, mitä vaikutuksia lapselle voi olla siitä, että koventamisperustetta sovellettaessa häntä arvioidaan rikollisverkoston jäsenenä. Käsitteen yhdistäminen lapseen synnyttää kielteisiä mielikuvia, stigmatisoitumista, mikä puolestaan voi vaikuttaa lapsen identiteetin rakentumiseen ja kehitykseen haitallisesti. Olisi myös arvioitava, miten koventamisperusteiden käyttö ja rikollisverkoston jäsenyys vaikuttavat lapsen mahdollisuuksiin saada tarpeitaan vastaavia palveluja. Alaikäisen lapsen tilanteen sekä avun ja tuen tarpeiden kokonaisvaltainen arviointi edellyttää laaja-alaista viranomaisyhteistyötä ja lastensuojelun vahvaa roolia. Esitysluonnoksessa ei ole kuitenkaan tehty arviointia koventamisperusteiden käyttöönoton vaikutuksista viranomaisten toimintaan ja viranomaisyhteistyöhön.

Vaikka poliisin arvion mukaan katujengeihin liittyneet henkilöt, noin 350, ovat pääasiassa 18-30 vuotiaita, on perusteltua arvioida, että alaikäisten, myös rikosvastuun alapuolella olevien alle 15-vuotiaiden lasten määrä katujengeissä tulee lähitulevaisuudessa kasvamaan. Tätä kielteistä kehitystä ennustavat kokemukset erityisesti Ruotsista, mutta myös muista Pohjoismaista.

Esitysluonnoksen mukaan katujengien yleisimpiä rikoslajeja ovat huumausainerikokset sekä henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset, jotka muodostavat hieman yli puolet

6.8.2024

VN/24201/2023

Oikeusministeriö

katujengeihin liittyvistä rikoksista. Tämän perusteella voi tulkita, että poliisin määritelmän mukaiset katujengit profiloituvat vakavasti yhteiskuntarauhaa ja sen turvallisuutta vaarantavina ryhmittyminä. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa olisi vielä harkittava, tulisiko rikollisverkosto määritellä rikoslakiin siten, että sen soveltamisala rajautuisi ensisijaisesti vakaviin, poliisin määritelmän mukaisten katujengien toiminnan osana tehtyihin rikoksiin.

Koventamisperusteen määrittelystä

Esitysluonnoksessa rikollisverkostolla tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää yhteenliittymää, jonka toimintaan kuuluu olennaisesti sellaisten rikosten tekeminen, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta. Rikoslakiin säädettäväksi esitetty rikollisverkoston käsite johdetaan katujengi-ilmiöstä ja siihen liitetystä rikollisuudesta. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että esityksen jatkovalmistelussa tulisi vielä selvittää ja täsmentää rikollisverkoston käsitteen vastaavuutta katujengirikollisuutta koskevaan ilmiöön.

Osana rikollisverkoston toimintaa tehty rikos koventamisperusteena ulotettaisiin koskemaan myös lievemmin rangaistavia rikoksia kuin niitä, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Perusteluna on esitetty, että verrattain vähäistenkin rikosten, kuten lievempien omaisuusrikosten, voidaan nähdä kuuluvan rikollisverkostojen tyypilliseen toimintaan. Tällaisten vähäisempienkin rikosten vahingollisuutta ja vaarallisuutta lisää esitysluonnoksen mukaan se, että niitä tehdään olennaisena osana verkostomaista toimintaa ja ne vaarantavat yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta.

Esitysluonnoksen mukaan koventamisperuste soveltuisi mistä tahansa rikosnimikkeestä tuomitsemiseen, kun rikos katsotaan tehdyksi osana rikollisverkoston toimintaa. Sosiaali- ja terveysministeriö arvioi, että tämä laskisi kynnystä määritellä tehtyjä rikoksia osana rikollisverkoston toimintaa tehdyiksi. Tämä puolestaan voisi johtaa siihen, että koventamisperustetta käytettäisiin myös liian helposti ja/tai sattumanvaraisesti. Riski tulee esille etenkin esitysluonnoksen pykäläkohtaisissa perusteluissa, joiden mukaan suuntaantavana lähtökohtana voidaan pitää järjestyslain 3 §:n 1 momenttia, jossa kielletään yleisen järjestyksen häiritseminen ja turvallisuuden vaarantaminen esimerkiksi metelöimällä ja muulla vastaavalla tavalla. Määrittelyn ongelmallisuutta lisää se, että luonnoksen mukaan yleisen järjestyksen häirintää tai turvallisuuden vaarantamista ei edellytetä konkreettisesti, vaan esityksen mukaan riittävää olisi myös toiminta, joka tyypillisesti vaarantaa yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta. Näin arvioituna ilmiön sisään kuuluisivat laajasti erilaiset tilanteet, joita tyypillisesti pidetään nuorisjoukon harjoittamana ilkeänä ja jotka osoittavat välinpitämättömyyden suhtautumista yleisten paikkojen järjestyksen ja turvallisuuden suojaamiseksi annettuja säännöksiä kohtaan. Näin

6.8.2024

VN/24201/2023

Oikeusministeriö

laajaa tavoitetta koventamisperusteen käyttämiselle tulisi jatkovalmistelussa arvioida erittäin kriittisesti.

Kun lisäksi huomioidaan, että esitysluonnoksessa toisaalta todetaan, että koventamisperusteen täyttävät teot muistuttavat monelta osin nykyisen järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa koskevan koventamisperusteen täyttäviä tekoja, vaikeutuu koventamisperusteen soveltamisalan tarkkarajaisuuden hahmottaminen. Koska rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvä täsmällisyysvaatimus kuitenkin edellyttää, että rikossäännöksen tulee antaa selkeä kuva säännöksen soveltamisen ytimestä (PeVL 10/2000 vp), kysymykseen tulisi jatkovalmistelussa kiinnittää vielä huomiota. Täsmällisyysvaatimuksen merkitystä korostaa se, että sääntelyn kohteena ovat lapset ja nuoret.

Rikollisverkostoa koskevan määrittelyn mukaisesti sen toimintaan kuuluu olennaisesti sellaisten rikosten tekeminen, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta. Määrittelyn avulla pyritään tekemään eroa nuorisorikollisuuden ja katujengirikollisuuden käsitteiden välille. Tältä osin sosiaali- ja terveysministeriö pitää tarpeellisena avata esityksessä tarkemmin sitä, mitä rikollisverkoston määrittelyyn liitetyllä rikosten tekemisen olennaisuusvaatimuksella tarkkaan ottaen tarkoitetaan. Tarkoitetaanko tällä sitä, että ryhmän rikokset pääsääntöisesti ovat sen luonteisia, että ne vaarantavat yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta, vai liittyykö olennaisuusvaatimus siihen, kuinka ryhmän rikollisen toiminnan merkitys jäsentyy ryhmän jäsenille itselleen? Olennaisuusvaatimuksen on katsottava olevan yhteydessä sen arviointiin, millainen kyky ja kehitystaso alaikäisellä lapsella on hahmottaa toimintansa vaikuttimia ja olosuhteiden merkitystä tehdessään rikoksia ja toimiessaan osana rikollisverkostoa.

Henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tekeminen erityisen nöyryyttävällä tavalla

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että esitysluonnoksella puututaan tarpeellisella tavalla nykytilaan ja se on kannatettava.

Alaikäisen käyttäminen rikoksen tekemiseen

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että esitysluonnoksella puututaan tarpeellisella tavalla nykytilaan ja se on kannatettava.

Muut huomiot

Esitysluonnoksessa ei ole huomioitu YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommenttia lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä (nro 24) eikä myöskään komitean kesäkuussa 2023 antamia loppupäätelmiä Suomen yhdistetyistä viidennestä ja

6.8.2024

VN/24201/2023

Oikeusministeriö

kuudennesta raportista (CRC/C/FIN/CO/5–6). Esityksen jatkovalmistelussa tulisi tarkastella, miten ehdotetut säännökset vastaavat YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteita ja lapsen oikeuksien komitean näkemyksiä.

Keskeinen on myös Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/800, rikoksesta epäiltyjä ja syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä. Huomioon tulisi ottaa myös Euroopan neuvoston ministerikomitean suuntaviivat lapsiystävällisestä oikeudenkäytöstä, jotka ovat erityisen tärkeitä rikoksesta epäillylle tai syytetylle lapselle. Vaikka suuntaviivat eivät ole oikeudellisesti sitovia, ne muodostavat perustan sen varmistamiselle, että myös rikosoikeudelliseen järjestelmään kuuluvissa oikeudenkäyntimenettelyissä otetaan huomioon lasten erityistarpeet.

Esitysluonnoksen puutteena on, että siinä ei tuoda esiin mitä ehdotetut säännökset tarkoittavat lasten suojelemisen ja lastensuojelutyön kannalta. Rikosasioissa lastensuojelu on kuitenkin alaikäisten osalta keskeinen viranomaistaho, jonka toimenpiteet ovat ensisijaisia ja/tai rinnakkaisia. Vaikutuksia eri viranomaisten toimintaan tulisi muutoinkin arvioida laajemmin.

Esitysluonnoksessa olisi hyvä vahvistaa myös lapsi- ja nuorisovaikutusten arviointia. Tämä arviointi on välttämätöntä, jotta tiedetään mitä säännösehdotukset nimenomaan lasten ja nuorten kannalta tarkoittavat ja miten ne heihin vaikuttavat. Olisi tarpeen esim. arvioida, onko rikollisverkostomäärittely omiaan lisäämään lasten ja nuorten leimautumista ja sen usein pitkäaikaisiakin kielteisiä vaikutuksia heidän tulevaisuuteensa.

Hallituksen esityksen jatkovalmistelussa on tärkeää myös tiedostaa, että Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelmassa on mukana julkisessa tilassa tapahtuva alaikäisten lasten ja nuorten tekemä väkivalta ja sen ehkäisy, puuttuminen ja seuraukset. Kyseistä työtä koordinoi ja seuraa vuonna 2022 perustettu asiantuntijatyöryhmä, jonka kanssa tehtävä yhteistyö osaltaan vahvistaisi lapsi- ja nuorinäkökulmaa esityksen jatkovalmistelussa. Lisäksi THL:n Turvalliset kadut -hanke työskentelee kyseisten ongelmien parissa ja tuottaa tärkeää tietoa jatkovalmistelua varten.

Kansliapäällikkö

Veli-Mikko Niemi

Lakimies

Pasi Pollari

VN/24201/2023-STM-6

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: